

Evropské právní dějiny

Ladislav Vojáček

Středověké právo

Vývoj kontinentálního systému práva

1. právo ranného středověku a počátku doby feudální rozdrobenosti
 - v zásadě jednotné (X obsazená území)
 - X místní partikularismus
2. právo doby feudální rozdrobenosti a stavovské monarchie
 - v zásadě partikulární
3. právo absolutistických monarchií
 - jednotné

Prameny práva

- druhy pramenů práva
 - právní obyčeje
 - normativní právní akty
 - panovnické zákony
 - sněmovní usnesení
 - landfrýdy, kodifikace stavovských konarchií
 - jiné obecně závazné akty
 - soudní nálezy s obecnou závazností
- (+ právní knihy)

Právo ranného středověku a počátku doby feudální rozdrobenosti

- v zásadě jednotné X místní partikularismus
- prameny hlavně právní obyčeje (a panovnické zákony)
- obsahem zákonů brzy hlavně privilegia
- úzce propojené s církví a náboženstvím

System raně středověkého práva

- práva národní
 - od 5. století
 - postupná diferenciacie = partikularismus
- práva cizí (nadmárodní)
 - římské právo (viz recepce)
 - kanonické právo

Národní práva

- označení „národní“ práva problematické (= původní práva jednotlivých etnických celků)
- ne zcela korektní je i hovořit o
 - germánském právu
 - slovanském právu
- X podobnost všech nejstarších právních řádů nepochybná

Právní obyčej

- odedávna zachovávané pravidlo
- přesvědčení, že se má i dále zachovávat
- obyvatelstvo je zachovává
- sankcionované státní mocí

Obyčejové právo

- = nepsané
- není výsledkem uvědomělé právotvorné činnosti
- vyrůstá ze zvyklostí předstátní doby
- systémy obyčejového práva roztržštěné (zejm. ve Francii)

Pravotvorná činnost raně středověkých panovníků

■ dvě formy:

- jednotlivé zákony
- kodifikace národních práv
 - vliv psaného římského práva
 - potřeba vytlačit vžitý způsob chování (právní obyčej)
 - bohatě doloženy v západní Evropě
= *leges barbarorum*

Leges barbarorum

- sbírky národních germánských práv
- nejstarší
 - vizigótský Codex Euricianus (kolem 475)
 - franský Pactus legis salicae (zač. 6. st.)
- vliv římského práva
 - větší: C. E. a na něj navazující sbírky, burgundská Lex Gundobada a d.
 - menší: Lex Salica, langobardský Edictus Rothari, anglosaské kodifikace
- + **leges Romanae barbarorum**
 - zejm. Lex Romana Visigothorum

Princip personality práva

- nejstarší právo „národní“ a obyčejové = prakticky nepřenositelné
- důsledkem místní partikularismus
- kolise řešeny podle principu personality = „každý si nosí své právo sebou“
- potíže, proto postupně princip teritoriality (teritoriální závaznost měly například franské kapituláře)
- = „národní“ práva se mění v zemská

Středo- a východoevropské raně středověké „kodifikace“

- primitivní kodifikace nejsou specifíkem západní Evropy (dokonce ani středověku)
- obsahové i formální analogie např. u
 - Zákona sudneho ljudem
 - Dekret Břetislavových
 - Ruských pravd
- časový posun dán specifíkem vývoje

Charakteristika raně středověkých „kodifikací“

- předmět úpravy
 - přímo proti přežitkům (svémoc)
 - ochrana státu a jeho představitelů
 - ochrana soukromého vlastnictví
 - úprava postavení církve
- nebyly výlučné
- v západní Evropě je postupně vytlačují místně i personálně diferencované právní obyčeje (+ královské zákony)

Královské zákony

- typicky franské kapituláře
- brzy spíše výjimečné (viz Francie)
- jednotící prvek, pak ale hlavně privilegia
- různá označení
- téměř výlučně právo veřejné
- zpočátku hlavně latinsky, od 12. st. i v národním jazyce (Rusové, Bulhaři, Srbové vždy, též na britských ostrovech)
- rozmanitý obsah

Právo doby feudální rozdrobenosti a stavovské monarchie

- rozmanité prameny práva
- účast stavovských sněmů na tvorbě práva
- ve stavovské době větší podíl uvědomělé právotvorby
- ve střední a východní Evropě stavovský partikularismus
- unifikační tendence (recepce římského práva)

Privilegia císařů Svaté říše

- světským i duchovním velmožům, pak i říšským městům
 - Confoederatio cum principibus ecclesiasticis 1220
 - Statutum in favorem principum 1235 (hlavně proti rostoucímu vlivu měst)
 - privilegium Friedricha II. Norimberku 1219
 - Zlatá bula Karla IV. 1356 (hlavně privilegia kurfiřtům)

Landfrýdy (říšské a zemské)

- napodobení božích mírů (Treugae Dei)
- počínaje 12. st. (1103 v Mohuči) do konce 15. století
- zpravidla smlouvy mezi císařem a světskými a duchovními feudály
- hlavní cíl: čelit soukromým válkám (opovřednictví, záští)
- Maxmiliánův „ewigen Landfrieden“
- obdoba i jinde (x Anglie)

System práva stavovské monarchie (příklad: český stát)

- obecné právo:
 - právo zemské
- partikulární práva:
 - městská práva
 - pozemkově vrchnostenská práva
 - kanonické právo („cizí“)
 - horní právo
 - lenní, viničné (horenské) a d. právo

Specifika francouzského systému práva

- teritoriálně roztržštěné
 - dvě právní oblasti
 - 700 právních distriktů
- v rámci nich jednotné právo pro šlechtice i měšťany

Zemská práva ve 13. a 14. století

- zpočátku obyčejová (+ raně středověké kodifikace)
- od 13. století pokusy o sepsání
 - v Německu landfrýdy, pak Rakouské zemské právo 1298, Salcburské zemské právo arcibiskupa Friedricha III. z přelomu 14. – 15. století, Hornobavorské zemské právo ze 14. století
 - Statuty Kazimírovy
 - srbský Zákoník Štefana Dušana (14. st.)
 - /Maiestas Carolina/
- právní knihy

Zemská práva za stavovské monarchie (1)

- unifikační tendence
- Anglie: common law
- Rusko: od 15. století jednotné carské zákony a nařízení (!)
 - Suděbniky 1497, 1550
 - Sobornoje uloženie zakonov 1649
- /u nás:
 - Vladislavské zemské zřízení (= obdoba německých landrechtů)/

Zemská práva za stavovské monarchie (2): Francie

- pokusy o oficiální sbírky právních obyčejů jednotlivých oblastí (15. – 16. st.) = neúspěch
- v teorii se ovšem tvořilo droit commun
- od 16. století nástroje unifikace
 - „vzorová“ sbírka obyčejů města Paříže
 - římské a kanonické právo

Zemská práva za stavovské monarchie (3): Německo

- Landrechte (viz výše)
 - Constitutio criminalis Carolina
 - „celoříšská“ povaha, ovšem
 - salvatorní klauzule = podpůrný pramen
- + nadále landfrýdy, landrechtly apod.
- praktické příručky (Practica criminalis B. Carpzowa)

Právní knihy (1)

- „soukromé“ soupisy práva ze stavovské doby, některé později „legalizovány“
- francouzské les coutumiers
 - Grand coutumier de Normandie 1255
 - Les coutumes de Beauvaisis (1283; Philippe de Beaumanoir)
- německé právní knihy
 - Sachsenspiegel (1220-1230, Eike von Repkow)
 - Schwabenspiegel (1275-1276, Das Kaiserrecht)
 - Frankenspiegel (1. pol. 14. st. v Hessensku)

Právní knihy (2)

■ Anglie

- Traktát o právech a obyčejích Anglie (12. st.; Ranulf Glenvill)
- O právech a obyčejích Anglie (polovina 13. st.; Henry Bracton)
- Chvála práv Anglie (15. st.; Jan Fortecus, jako dialog obhajující národní právo)

■ severní Itálie

- Libri feudorum (1158) – lenní právo

■ Španělsko

- Fuero Viejo de Castilla (13. st.)

Právní knihy (3)

- další právní knihy
 - Kniha elblaska (sever Polska; přelom 13. a 14. st.)
 - Tripartitum opus iuris (1517)
 - Kormčije knihy (= překlady nomokánonů)
 - Hexabiblos (1. pol. 14. st.; Konstantin Hermenopulos, v Řecku do 1946)
- příručky římského a kanonického práva
 - Gratianův dekret
 - Extravagantes

Německá městská práva

- = odlišnost od Anglie a Francie
- od 13. století rozšíření do střední a východní Evropy
- základem privilegium
- mateřská práva (Cáchy, Dortmund, Frankfurt n. M., Freiburg, Mnichov, Norimberk, Vídeň, Magdeburg, Lübeck) a dceřinná práva (X zákaz odvolávání se)
- **městské knihy**
- **oficiální soupisy a městské právní knihy**

Městské knihy

- knihy statutů
- knihy soudní
- knihy zaznamenávající soukromoprávní dispozice s majetkem (smlouvy, dispozice mortis causa, zástavy)
- knihy správní

Oficiální a soukromé soupisy

- oficiální soupisy
 - Braunschweig 1227
 - Hamburk 1270 a d.
 - Augsburg 1276-1281
- městské právní knihy (též od 13. st.)
 - Míšeňská právní kniha
 - Magdeburské právo šefů
 - Vídeňská právní kniha a d.
- /zcela specifický český Koldínův zákoník/

Kanonické právo

- smíšené právo (římské právo + akty středověké církve)
- platí **vedle** práv národních (x římské právo jen zpočátku)
- v manželském a procesním právu nahrazuje práva národní
- jeho význam rostl s postupným vymaňováním církve z nadvlády státní moci (ratione personarum i ratione causae)

Prameny kanonického práva

- Collectio Pseudoisidoriana (pol. 9. st.)
 - = zahájení boje o teokracii
 - přechodný význam
- Corpus iuris canonici (do r. 1917) =
 - Decretum Gratiani (kolem 1140)
 - Liber extra (1234)
 - Liber sextus (Bonifác VIII., konec 13. st.)
 - Clementinae (14. st.)
 - dvoudílné Extravagantes (1500)

Právo absolutistických monarchií

- roste význam královské legislativy
- tendence k unifikaci právního řádu
- tendence k modernizaci práva
- první velké kodifikace
 - vliv římského práva
 - vliv humanismu (a ve střední Evropě i přirozenoprávních koncepcí)

Absolutistické kodifikace

- zahrnující veškeré platné právo
 - Sobornoje uloženiye zakonov
 - Svod zakonov suščestvujuščich 1835
 - Pruské zemské právo 1797
- kodifikace jednotlivých právních odvětví
 - velké ordonance Ludvíka XIV. (1667, 1670, 1673 – civilní proces, trestní proces, obchodní právo)
 - ordonance Ludvíka XV. (1731, 1739, 1741 – testament a darování)
 - středoevropské kodifikace = i později = základ moderního práva